

The art of/in research: assemblages at work

Ninni Sandvik

Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Østfold/Senter for barneforskning, NTNU

ninni.sandvik@hiof.no

Introduksjon

Dette PhD-prosjektet er en del av NFR- prosjektet: *Medvirkning i et relasjonelt perspektiv- med fokus på de yngste i barnehagen*, der tilsammen åtte forskere arbeider med seks ulike forskningsprosjekter som alle relaterer seg til de yngste barnas (1-3 år) medvirkning i barnehagen. Mitt prosjekt heter *Forstyrrelser av den "pedagogiske orden": Sammensetninger av begjær i småbarnspedagogiske praksiser*. Inspirasjoner fra Deleuze og Guattari¹

I prosjektet har jeg hatt samtaler med tre førskolelærere, i tillegg til at jeg har vært til stede i to barnehager for å bli kjent med den konteksten førskolelærerne snakker ut fra. Jeg har også vært med i studentprosjektet "Arenaer for utforskning" og gjennomført en samtale med én studentgruppe i forbindelse med studentprosjektet. Med utgangspunkt i eksperimentell etnografi (Lather 2007), har jeg ønsket å skape rom for eksperimenterende samtaler med førskolelærer/studenter der de yngste barnas forstyrrelser av den pedagogiske orden var tema. Utgangspunktet for samtalen med førskolelærerne var praksisfortellinger fra førskolelærerne. Samtalen med studentene tok utgangspunkt i et videoklipp fra én av arenaene, tatt av studentene selv. Bakgrunnen for metodologien er at all teori alltid allerede er full av teori; tatt-for-gitt-forestillinger som bør pakkes ut og diskuteres (Lenz Taguchi 2008, Kolle, Larsen & Ulla 2010). Tanken er at det er mulig å forstyrre tatt-for-gitt-forestillingene og åpne for ny tenkning om praksis. Ved å se bortenfor skillet mellom teori og praksis, kan praksis gis muligheter til å endre seg (Lenz Taguchi 2010).

Paperet og artikkelen springer ut av en norsk kontekst hvor småbarnsforskningen synes å være gjennomtrukket av det Davies (2010) kaller en fenomenologisk ide om subjektet som individualisert, atskilt og selvstendig. Konfrontert med Deleuze sin immanensfilosofi blir det

¹ Dette paperet er et utsnitt fra en artikkel med samme navn som er publisert i *Reconceptualizing Educational Research Methodology* (<http://www.rerm.hio.no/index.php/rerm/index>).

imidlertid mulig (og ønskelig?) å tenke subjektet som immanent. Jeg kommer tilbake til begrepet immanens i neste seksjon i dette paperet.

En slik vending mot 'det immanente subjektet' krever en åpenhet henimot det ennå ukjente og utenkte. Dette er noe som i neste omgang utvilsomt korresponderer med kompleksiteten og mangetydigheten i småbarnspedagogiske praksiser. Gjennom å trekke veksler på notater fra feltarbeidet mitt, vil jeg i dette paperet utforske potensialene i immanent tenkning knyttet til analyseprosessene i forskningsarbeidet. For å øke farten i tenkeprosessene, inkluderes et maleri av den norske maleren Lars Elling i det jeg kaller 'forskningsassemblage' (Sandvik, 2010). Forskningsassemblaget settes i arbeid i ulike sirkulære og horisontale bevegelser i analyseprosessen (Lenz Taguchi, 2010). De sirkulære bevegelsene betegner det å sette ned tempoet i analysearbeidet, se en gang til gjennom f.eks. dekonstruktive tilnærminger. De horisontale bevegelsene innebærer å sette opp tempoet i analysen, slik at man åpner for tanker så og si 'uten grunnlag' i det pågående arbeidet: frie assosiasjoner som ikke umiddelbart anses som relevante kan skape nye tilnærminger til det aktuelle temaet.

Epistemologiske innganger: Deleuze sin immanente ontologi

Både substansielt, epistemologisk og metodologisk er mitt prosjekt filosofisk inspirert, og forsøker å *tenke med* den franske filosofen Gilles Deleuze. I Deleuze sin immanensfilosofi, ses livet som et uendelig plan uten stabile skiller mellom elementene: de menneskelige og ikke-menneskelige, tid og rom (Deleuze 2005). For Deleuze finnes det bare én eksistens og den virker i alle ting (May 2005). Fraværet av stabile skiller mellom elementene gjør at de fritt kan 'passere inn i hverandre' (Massumi, 2002, s. 8-9) og skape "maskinerier" eller sammensetninger av intensiteter og krefter som beveger seg hurtig og langsomt, som stanser opp, skyter ny fart og kollapser, avhengig av hvordan elementene i komposisjonene berører og beveger hverandre. I hverdagsspråket uttrykkes slike intensiteter og krefter som f.eks. "hjertet banket fortere med en gang jeg så den kjolen", "jeg mistet nesten pusten da han kom inn i rommet" og "lufta gikk helt ut av ballongen etter lunsj". Begrepene 'immanens'², 'desire'/begjær³, 'fluktlinjer' og 'assemblage'⁴ settes i arbeid (Lather, 2007) i møte med deler

² *Immanens*: Deleuze sin filosofi ser livet og verden som et uendelig plan uten et stabilt skille mellom de ulike elementene (Deleuze, 2002). 'Climate, wind, season, hour are not of another nature than the things, animals, or people that populate them, follow them, sleep and awaken within them' (Deleuze & Guattari, 2007: 290).

³ *Begjær* I en barnehagekontekst klinger begrepet begjær litt uvant fordi det for noen har erotiske konnotasjoner. Deleuze prøver å de-seksualisere og de-individualisere begrepet. Han er kritisk til eventuelle allianser mellom begjær/nyttelse og mangel, fordi man da lett ser begjær som en umettelig indre tørst eller som en prosess hvis mål er grenseløs nyttelse. I stedet foreslår Deleuze og Guattari å se begjær som produksjon (Ross 2005).

⁴ *Assemblage*: virksomme sammensetninger av krefter. *I hvert assemblage møter og forbindes partiklene, intensitetene og kreftene med kreftene og intensitetene I de andre komponentene [...]* (Currier, 2003; 325, min oversettelse).

av materialet, noe som kan bevege pedagogisk tenkning og oppmuntre til å gå bortenfor skillet mellom teori og praksis (Lenz Taguchi, 2009).

Analytisk tilnærming

I den valgte tilnærmingen til analysen trer inspirasjonene fra Deleuze sin immanensfilosofi tydelig frem. Jeg foreslår en desentrering av forskersubjektet, slik at forskeren ikke lenger er i sentrum, men ses som en av mange elementer i prosessen (Sandvik, 2010). Gjennom å se forskerens kropp/sinn, feltnotater og et maleri av Lars Elling som et "forskningsassemblage", eller et "tenkemaskineri", sidestilles forskerens bidrag med både feltnotater og maleriene. Begrunnelsen for å introdusere et maleri i assemblaget er Deleuze sin oppfordring til å "lese med kjærlighet" d.v.s. å sette tekster i forbindelse med noe utenfor tekstene selv, noe som ikke har noe med tekstene å gjøre, for å eksperimentere med dette kan skape nye og uventede tanker (Deleuze & Parnet, 2006: 7–9). Maleriet 'passerer gjennom' (Massumi, 2002) både forskerens kropp/sinn og en episode fra feltarbeidet og virker som en motor, ved å vitalisere tenkningen, slik at den aksellererer uten at relevansen til barnehagepraksiser forsvinner. I det følgende skal jeg konkretisere dette.

Et eksempel fra analysearbeidet

Det aktuelle feltnotatet forteller om en gutts bevegelser i det jeg som forsker ankommer barnehageavdelingen:

Jeg kom til barnehagen ca. kl. 09.15, det var ikke så mange barn i rommet, de fleste var inne på et lukket rom. Kun ett barn under tre år til stede: Oliver på 1 år. Han var rolig og virket fornøyd, men forsvant relativt raskt ut av rommet da jeg kom inn (feltnotat, 11.11.08).

Gutten forlot rommet kort tid etter min ankomst. Ved å la maleriet 'passere gjennom' (Massumi, 2002) feltnotatene og omvendt, provoseres ulike tilvante forestillinger. Her skal jeg kort behandle tre av disse.

Lars Elling: Duck and Cover

Bortenfor ideen om linearitet

Maleriet forstyrrer forestillingen om bevegelser som linjer fra *fra* ett punkt *til* et annet, siden det ikke er mulig å si om jenta løper bort *fra* noe eller *mot* noe. Ved å la episoden med gutten som forlot rommet rett etter jeg ankom avdelingen, 'passere gjennom' maleriet, skjer det noe med tenkningen. Min intuitive reaksjon på stedet kretset i stor grad rundt spørsmålet om gutten forlot rommet fordi han var redd meg/ikke ville ha noe med meg å gjøre; altså om hans bevegelser primært var en bevegelse *bort fra* noe. Eller om hans bevegelser var koblet til noe mer interessant i et annet rom; en bevegelse *mot* noe. Slike refleksjoner sitter fast i en linearitet som lukker blikket for andre interessante elementer i småbarnas kroppslige bevegelser.

Fordi maleriet presenterer et fiksert øyeblikk atskilt fra begynnelse og slutt, på en for meg ukjent begivenhet, blir det åpenbart at funderinger om bevegelsers start- og endepunkter blir umulig, og kanskje heller ikke særlig relevante. Derigjennom skapes et taktskifte i lesningen av feltnotatene, som trekker oppmerksomheten bort fra linearitet og inn i mer åpne og immanente terreng. I slike terreng er det mulig å se bevegelser som produktive deler av et assemblage of desire/begjær uten å fiksere deres start- og endepunkter. Det målrettede aspektet ved bevegelsene trer i bakgrunnen, til fordel for bevegelsenes intensiteter og krefter. Disse forbindes med andre intensiteter og krefter i det fysiske rommet, personene som er tilstede, luktene, materialene og lydene. Et slikt perspektiv flytter fokuset fra essensierende mangeldefinisjoner av de yngste barnas kroppslighet over mot mulige potensialer i assemblager/sammensetninger av desire/begjær. Og det er ved å koble tenkningen en smule bort fra den bestemte gutten og over på ideen om slike sammensetninger ukjente tanker om hvordan voksne kan legge merke til sammensetningene av begjær og vurdere muligheten til å hekte seg på dem oppstår. Derigjennom forskyves tankene bort fra sirkulære årsak-virkning-funderinger til mer horisontale bevegelser knyttet til fremtidige praksiser.

Bortenfor ideen om representasjon

Ved å ta Deleuze sin kritikk av ideen om representasjon ⁵ (1994) i betraktning, skimtes den andre muligheten til å utfordre vanemessig tenkning, denne gangen om representasjon. Måten jentas ansikt er malt utelukker mulighetene til å fortolke hennes ansiktsuttrykk som re-presentasjoner av følelser/tanker. Maleriet kan derfor virke som intensitet og krefter mer enn som identitet og essens. På samme måte var guttens ansikt skjult for meg idet han gikk ut av rommet mens bevegelsene 'passerte gjennom' meg som intensiteter og krefter i en immanent forstand.

Maleriet fremskaffer mulighetene for å tenke bevegelser som presentasjoner; de presenterer seg *i* verden, fordi de er *av* verden (Barad, 2007). Ses bevegelsene som presentasjoner mer enn som re-presentasjoner, er det mulig å få øye på vår begrensede tilgang til å forstå barns intensjoner, følelser og desire/begjær. Dette er i så fall et brudd med tradisjonell tenkning og forskning i barnehagesektoren, der forståelse av barn og empati promoterer som kjerneverdier. Douglas Crimp (2009) er kritisk til en slik fokusering på forståelse og empati: '*empathy only gets constructed in relation to sameness, it can't get constructed in relation to difference*' (s. 263). Dersom Crimps argumentasjon holder, og empati alltid konstrueres i forhold til likhet, begrenses samtidig mulighetene for forskjellighet, fordi den andres fokus/følelser/tanker erstattes av ens eget (Johannesen og Sandvik, 2008). Levinas (2004) sitt postulat om at man aldri fullt ut kan forstå den Andre, trekker i liknende retning. Både Crimps og Levinas sine perspektiver forsterkes av maleriet, der det utydelige ansiktet lokker analysen inn i et terreng av forskjellighet fremfor likhet, nettopp fordi forståelsen av jenta ligger utenfor mulighetenes rekkevidde. Som Deleuze kanskje ville sagt: Og, og, og.....

Bortenfor skillet mellom pedagogikk og politikk

Assemblaget tredje mulighet til å utfordre vanemessig tenkning presenterer seg i maleriets tittel: "Duck and Cover". Duck and cover refererer til et slagord som de nordamerikanske myndighetene brukte i forbindelse med etterkrigstidens atomprøvesprengninger. Befolkningen fikk beskjed om å beskytte seg mot evt. farlige stråler gjennom å bøye seg ned og gjemme seg under bord etc. når varselssignalene om prøvesprengninger lød på radioen. Forkledd i de beste intensjoner fikk befolkningen et totalt ubrukelig råd. Sprengningenes virkninger trosset myndighetenes forestillinger om gjemmestedenes sikkerhetsgarantier.

Tilsynelatende har ikke slagordet Duck and Cover noen relevans til gutten i barnehagen, det finnes ingen forbindelser verken i tid eller sted. Likevel er det mulig å skape en bakvendt forbindelse mellom USAs politikk og barnehageforskning, gjennom å re-tenke forskerens ankomst og tilstedeværelse i barnehagen. Fokuset dreies i denne sammenhengen fra forskerens gode intensjoner over mot virkningene av en plutselig og uforutsigbar innblanding i hverdagslivet til små barn. Rhedding-Jones (2005: 86-87) påpeker nødvendigheten av å

⁵ Deleuze er i utgangspunktet ikke interessert i om språket er i stand til å representere virkeligheten. Hans poeng er at re-presentasjon medierer alt, men beveger lite eller ingenting.

tenke gjennom maktens virkninger i forskningssammenhenger. Tittelen Duck and Cover fremhever en viktig etisk dimensjon ved forskning blant de yngste barna; den bringer til forgrunnen noen menneskers underprivilegerte posisjoner (les: barna) og uvitenheten og arrogansen hos dem i privilegerte posisjoner (les: forskere). Barna her ble ikke informert på forhånd om forskerens ankomst, noe som følger av voksne forestillinger om små barn begrensede kapasitet til å forstå og forholde seg til fremtidige datoer og klokkeslett. Gjennom at maleriets tittel passerer gjennom forskningsassemblaget blir behovet for å informere barna på forhånd tydeligere.

Relevans for praksis

Å arbeide slik at filosofiske begreper settes i arbeid med små episoder fra barnehagepraksiser og i tillegg å koble det hele opp mot et maleri er ikke å arbeide virkelighetskonstaterende, men virkelighetsreflekterende og –korrigerende (Søndergaard og Staunes (?)). Det å inkludere et maleri i et forskningsassemblage, kan medvirke til en annen tenkning enn en vanemessig repetisjon av det allerede sagte og tenkte. Særlig fordi malerier bidrar til å løfte tenkningen ut av hegemoniske barnehagediskurser, slik jeg har drøftet her.

Bl.a. kan dette bidra til økt aksept for praksisenes kompleksitet. Noe som kan presentere en mulig motstand mot viljen til å forenkle og kontrollere pedagogiske praksiser. MacLure (2006) argumenterer for en 'errant, eccentric (ex-centric) movement (after for example, Derrida, 1990) within the space of qualitative method, to open new, unpredicted issues and questions' (s. 729). Hennes konsept produktive og irriterende forskningsmetoder er både provoserende og appellerende og oppfordrer til forskerpraksiser som arbeider med å åpne for 'education's occulted Other' (MacLure, 2006: 730).

I neste omgang kan dette åpne opp for en produktiv og nødvendig tvil om verdien av diskursenes privilegiering av målrettethet i småbarnas kroppslige forflytninger. En forskyvning av oppmerksomheten fra bevegelsenes eventuelle målrettethet, som har et lineært fokus, til krefter og forbindelser i ulike assemblager med rhizomatiske innganger, åpner opp for dekonstruktive tankeprosesser angående pedagogisk tenkning omkring målrettethet og tydelighet som verdi. Derigjennom kan man åpne for kritisk tenkning i forhold til en pågående politisk og pedagogisk tendens til å ville kartlegge og vurdere barns kompetanser i forhold til gitte standardiserte mål (Kunnskapsdepartementet, 2009).

Ved å la seg lede av maleriet til å gå bortenfor ideen om representasjon, er det mulig, slik jeg har vist, at interessen for forståelse og empati blekner, nettopp fordi den kan stå i fare for å kaste skygger over forskjellighet. Dette vil i så fall være en høyst relevant vending i pedagogisk tenkning og praksis, noe som vil kunne virke i inkluderende retninger.

Til slutt er maleriets tittel relevant i forhold til å skape en økt etisk bevissthet om de maktproduksjoner som finner sted, ikke bare i forbindelse med forskning, men også i daglige praksiser i barnehagen. Tatt-for-gitt-forestillinger om små barn avsløres lettere når man

skaper et omkast og setter voksne i en underpriviligert posisjon, slik USAs befolkning var i forbindelse med atomprøvesprengningene.

Referanser

Deleuze, G., Parnet, C. (2006) *Dialogues II*. London: Continuum.

Deleuze, G., Guattari, F. (2007) *A thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. London and New York: Continuum.

Barad, K. (2007) *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham : Duke University Press.

Johannesen, N. Sandvik, N. (2008) *Små barns medvirkning- noen perspektiver*. Oslo: Cappelen DAMM.

Kunnskapsdepartementet (2008-2009) St. meld. 41: *Kvalitet i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Lather, P. (2007) *Getting lost. Feminist efforts towards a double(d) science*. New York: State University of New York Press

Lenz Taguchi, H. (2009) *Going Beyond the Theory/Practice divide in Early Childhood Education. Introducing an intra-active pedagogy*. London, New York: Routledge

Massumi, B. (2002) Introduction: Like a thought, i B. Massumi (red) *A Shock to Thought: Expression after Deleuze and Guattari*. London: Routledge. s.xiii-xxxix.

Olsson, L. (2009) *Movement and Experimentation in Young Children's Learning*. Deleuze and Guattari in Early Childhood Education. Umeå : Umeå Universität.

Rhedding-Jones, J. (2005) *What is Research? Methodological practices and new approaches*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sandvik, N. (2010) The art of/in Educational Research. *Reconceptualizing Educational research methodology*, 1:1, 29-40.

Kolle, T., Larsen, A.S. & Ulla, B. 2010, *Pedagogisk dokumentasjon: inspirasjoner til bevegelige praksiser*, Fagbokforl., Bergen.

Lather, P.A. 2007, *Getting lost : feminist efforts toward a double(d) science*, State University of New York Press, Albany.

Lenz Taguchi, H. 2008, "Intra-aktivt pedagogisk arbeid for inkludering og rettferdighet" , i R.Pettersen (red.) *Barnehagen som læringsarena. Skrifter fra Nordiske Impulser 2008*, Oslo: SEBU Forlag, Pedagogisk Forum, Barnehageforum.no., 45-68.

Lenz Taguchi, H. 2010, *Going beyond the theory: practice divide in early childhood education : introducing an intra-active pedagogy*, Routledge, London.